

Samling af Afgørelser

RETTENS DOM (Fjerde Afdeling)

15. juli 2015*

»Konkurrence — karteller — de europæiske markeder for varmestabilisatorer — beslutning, der fastslår to overtrædelser af artikel 81 EF og af artikel 53 i EØS-aftalen — fastsættelse af priser, opdeling af markeder og udveksling af følsomme forretningsoplysninger — overtrædelsernes varighed — forældelse — varigheden af den administrative procedure — rimelig frist — ret til forsvar — pålæggelse af ansvar for overtrædelserne — overtrædelser begået af datterselskaber, af et partnerskab uden selvstændig juridisk personlighed og af et datterselskab — beregning af bødernes størrelse«

I sag T-47/10,

Akzo Nobel NV, Amsterdam (Nederlandene),

Akzo Nobel Chemicals GmbH, Düren (Tyskland),

Akzo Nobel Chemicals BV, Amersfoort (Nederlandene),

Akcros Chemicals Ltd, Warwickshire (Det Forenede Kongerige)

først ved advokaterne C. Swaak og M. van der Woude, derefter ved advokaterne C. Swaak og R. Wesseling,

sagsøgere,

mod

Europa-Kommissionen først ved F. Ronkes Agerbeek og J. Bourke, derefter ved F. Ronkes Agerbeek og P. Van Nuffel, som befuldmægtigede, bistået af barrister J. Holmes,

sagsøgt,

angående en påstand om annulation af Kommissionens beslutning K(2009) 8682 endelig af 11. november 2009 om en procedure i henhold til artikel 81 EF og artikel 53 i EØS-aftalen (sag COMP/38589 – Varmestabilisatorer) eller subsidiært en påstand om nedsættelse af de pålagte bøder,

har

RET TEN (Fjerde Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, M. Prek, og dommerne I. Labucka (refererende dommer) og V. Kreuschitz,

justitssekretær: fuldmægtig S. Spyropoulos,

* Processprog: engelsk.

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 23. september 2014,
afsagt følgende

Dom¹

Tvistens baggrund

- 1 Den foreliggende sag angår Kommissionens beslutning K(2009) 8682 endelig af 11. november 2009 om en procedure i henhold til artikel 81 EF og artikel 53 i EØS-aftalen (sag COMP/38589 – Varmestabilisatorer) (herefter »den anfægtede beslutning«).
- 2 Tvisten involverer forskellige enheder.

I –Involverede enheder

A –Akzo-koncernen

- 3 Akzo NV blev efter erhvervelsen af Nobel Industrier i 1993 til Akzo Nobel NV (herefter »Akzo Nobel«), som er holdingselskab for en koncern af selskaber, der er beliggende og operative i hele verden (herefter under ét »Akzo-koncernen«).
- 4 Aktiviteterne omkring Akzo-koncernens produktion og salg af varmemestabilisatorer blev indtil den 19. marts 1993 varetaget af datterselskaber, der indirekte var 100% ejet dels af Akzo, der er blevet til Akzo Nobel, gennem Akzo Chemicals International BV, der er blevet til Akzo Nobel Chemicals International BV, dels af selskaberne Akzo Chemie GmbH og Akzo Chemicals GmbH, der er blevet til Akzo Nobel Chemicals GmbH (herefter »Akzo GmbH«), hvad angår tinstabilisatorer og af Akzo Chemie Nederland BV og Akzo Chemicals Nederland BV, der er blevet til Akzo Nobel Chemicals BV (herefter »Akzo BV«), hvad angår sektoren for ESBO/estere.

B –Akcros-partnerskabet

- 5 Akzo Chemicals International, der var et helejet datterselskab af Akzo og derefter af Akzo Nobel, indgik den 19. marts 1993 en rammeaftale med Harrisons Chemicals (UK) Ltd, der var et helejet datterselskab af Harrisons & Crosfield plc, der er blevet til Elementis plc, med henblik på at sammenlægge deres respektive koncerners aktiviteter inden for udvikling, produktion og markedsføring af visse kemiske produkter, herunder varmemestabilisatorer (herefter »rammeaftalen af 1993«).
- 6 Det var fastsat i rammeaftalen af 1993, at der skulle ske en overførsel af aktiver og personale fra den pågældende sektor til fire partnerskaber i Det Forenede Kongerige, Tyskland, Nederlandene og Amerikas Forenede Stater, idet kapitalen i hvert partnerskab og i de eksisterende selskaber i Frankrig (Tinstab SA), i Italien (Harcros Chemicals Italia SpA), i Spanien (Harcros Chemicals Iberia SA) og i Danmark (Lankro Sandia ApS) skulle ejes ligeligt af Akzo Chemicals International-koncernen, dvs. Akzo-koncernen, og af Harrisons Chemicals (UK)-koncernen.

1 — Der gengives kun de præmisser i nærværende dom, som Retten finder det relevant at offentliggøre.

- 7 Akzo Chemicals International og Harrisons Chemicals (UK) anmeldte den 24. marts 1993 rammeaftalen af 1993 til Europa-Kommissionen i henhold til Rådets forordning (EØF) nr. 4064/89 af 21. december 1989 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (EFT L 395, s. 1), som berigtiget.
- 8 Kommissionen erklærede ved beslutning af 29. april 1993 rammeaftalen af 1993 for forenelig med fællesmarkedet (herefter »fusionsbeslutningen af 1993«).
- 9 I medfør af rammeaftalen af 1993 blev Akcros Chemicals-partnerskabet (herefter »Akcros-partnerskabet«) oprettet i Det Forenede Kongerige den 28. juni 1993 (jf. 536. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 10 Akcros-partnerskabet var ved sin stiftelse ejet ligeligt af Pure Chemicals Ltd – et selskab, der indledningsvis var 100% ejet af Akzo, der er blevet til Akzo Nobel – og af forskellige selskaber, herunder slutteligt Elementis UK Ltd og Elementis Services Ltd, som indgik i en koncern, hvis holdingselskab var Elementis plc (herefter under ét »Elementis«).

C –Joint venture-selskabet Akcros

- 11 Den 15. juli 1998 aftalte Akzo Nobel med Elementis, at det – gennem sit helejede datterselskab Pure Chemicals – skulle erhverve Elementis' andele i Akcros-partnerskabet, hvilket partnerskab blev omdannet til Akcros Chemical Ltd (herefter »Akcros«), hvis kapital i sin helhed var indirekte ejet af Akzo Nobel fra den 2. oktober 1998.
- 12 Akzo Nobel overdrog den 15. marts 2007 Akcros til GIL Investments.

II –Den administrative procedure, der førte til vedtagelsen af den anfægtede beslutning

A –Indledningen af Kommissionens undersøgelse

- 13 Den undersøgelse, der førte til vedtagelsen af den anfægtede beslutning, blev indledt efter, at Chemtura den 26. november 2002 havde indgivet en anmodning om bødefritagelse i henhold til Kommissionens meddelelse om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 2002 C 45, s. 3) (jf. 79. og 80. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 14 Kommissionen vedtog den 30. januar 2003 beslutning K(2003) 85/4 på grundlag af artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af [...] artikel [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81), hvorved Akzo Nobel Chemicals Ltd, Akcros og deres respektive datterselskaber blev pålagt at underkaste sig en kontrolundersøgelse med henblik på indhentning af beviser for eventuelle konkurrencebegrænsende adfærdsformer (herefter »beslutningen af 30. januar 2003«).
- 15 Ligeledes på grundlag af artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 17 vedtog Kommissionen den 10. februar 2003 beslutning K(2003) 559/4 om ændring af beslutningen af 30. januar 2003 (herefter under ét »kontrolundersøgelsesbeslutningerne«).
- 16 Den 12. og den 13. februar 2003 blev der på grundlag af kontrolundersøgelsesbeslutningerne gennemført kontrolundersøgelser på stedet i Akzo Nobel Chemicals' og Akcros' lokaler i Eccles, Manchester (Det Forenede Kongerige). Kommissionens tjenestemænd tog under disse kontrolundersøgelser kopier af et betydeligt antal dokumenter. Repræsentanter for Akzo Nobel

Chemicals og Akcros påpegede i forbindelse med kontrolundersøgelserne over for Kommissionens tjenestemænd, at visse dokumenter kunne være omfattet af princippet om beskyttelse af fortrolighedsforholdet mellem advokat og klient. (herefter »de omtvistede dokumenter«).

- 17 I forbindelse med undersøgelsen af de omtvistede dokumenter opstod der uenighed vedrørende fem dokumenter, som blev gjort til genstand for to forskellige behandlingsmåder. Kommissionens tjenestemænd nåede således ikke på stedet frem til en endelig konklusion med hensyn til, hvilken beskyttelse der eventuelt burde gives to dokumenter. De tog derfor kopier af disse dokumenter og anbragte dem i en forseglet konvolut, som de medtog efter afslutningen af kontrolundersøgelserne. Hvad angik de tre øvrige omstridte dokumenter var den tjenestemand fra Kommissionen, som var ansvarlig for kontrolundersøgelsen, af den opfattelse, at disse ikke var beskyttet af tavshedspligt, og han tog følgelig kopier af disse dokumenter og vedlagde dem de øvrige sagsakter uden at anbringe dem for sig selv i en forseglet konvolut.
- 18 Denne uenighed gav anledning til en større retssag (herefter »Akzo-retssagen«).

B –Akzo-retssagen

- 19 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 11. april 2003 anlagde Akzo Nobel Chemicals og Akcros sag i det væsentlige med påstand om annulation af beslutning K(2003) 559/4 af 10. februar 2003 og om fornødent af beslutningen af 30. januar 2003, som forpligtede selskaberne og deres respektive datterselskaber til at underkaste sig de omhandlede kontrolundersøgelser (sag T-125/03, Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen).
- 20 Akzo Nobel Chemicals og Akcros indgav den 17. april 2003 en begæring om foreløbige forholdsregler bl.a. med henblik på en udsættelse af gennemførelsen af kontrolundersøgelsesbeslutningerne (sag T-125/03 R, Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen).
- 21 Kommissionen vedtog den 8. maj 2003 beslutning K(2003) 1533 endelig på grundlag af artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 17 (herefter »beslutningen af 8. maj 2003«), hvorved der blev givet afslag på sagsøgernes anmodning om, at de omtvistede dokumenters fortrolighed skulle respekteres.
- 22 Kommissionen afslog i beslutningen af 8. maj 2003 Akzo Nobel Chemicals' og Akcros' anmodning om at få tilbagesendt de omtvistede dokumenter og angav, at den agtede at åbne den forseglede konvolut, idet den dog præciserede, at den ikke ville foretage denne disposition før udløbet af fristen for sagsanlæg til prøvelse af den nævnte beslutning.
- 23 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 4. juli 2003 anlagde Akzo Nobel Chemicals og Akcros sag med påstand om annulation af beslutningen af 8. maj 2003 (sag T-253/03, Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen).
- 24 De indgav desuden en begæring om foreløbige forholdsregler bl.a. med henblik på en udsættelse af gennemførelsen af beslutningen af 8. maj 2003 (sag T-253/03 R, Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen).
- 25 Ved kendelse afsagt af Rettens præsident den 30. oktober 2003 blev begæringen i sag T-125/03 R vedrørende kontrolundersøgelsesbeslutningerne forkastet, men begæringen i sag T-253/03 R vedrørende beskyttelsen af de omtvistede dokumenters fortrolighed blev delvist imødekommet (kendelse af 30.10.2003, Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen, T-125/03 R og T-253/03 R, Sml., EU:C:2003:287).
- 26 Denne kendelse blev ophævet ved kendelse af 27. september 2004, Kommissionen mod Akzo og Akcros (C-7/04 P (R), Sml., EU:C:2004:566).

- 27 Rettens Justitskontor sendte ved skrivelse af 15. oktober 2004 den forseglede konvolut, der indeholdt to af de omtvistede dokumenter, tilbage til Kommissionen (84.-90. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 28 Ved Rettens dom af 17. september 2007 blev søgsmålet i sag T-125/03 til prøvelse af kontrolundersøgelsesbeslutningerne afvist fra realitetsbehandling. Søgsmålet i sag T-253/03 angående de omtvistede dokumenter blev for sin del forkastet som ugrundet, eftersom Kommissionen i det væsentlige ikke havde begået nogen fejl ved at fastslå, at ingen af de omtvistede dokumenter var materielt dækket af beskyttelsen af fortrolighedsforholdet mellem advokat og klient (dom af 17.9.2007, Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen, T-125/03 og T-253/03, Sml., EU:T:2007:287, præmis 57 og 184).
- 29 Ved dom af 14. september 2010, Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen (sag C-550/07 P, Sml., EU:C:2012:512), forkastede Domstolen den appel, der var indgivet til prøvelse af dom Akzo Nobel Chemicals og Akcros Chemicals mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 28 (EU:T:2007:287).

C – Afslutningen af Kommissionens undersøgelse

- 30 Den 8. oktober 2007 og efterfølgende ved flere lejligheder i 2008 stillede Kommissionen de involverede virksomheder begæringer om oplysninger i henhold til artikel 18 i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i [...] artikel 81 [EF] og 82 [EF] (EFT 2003 L 1, s. 1) (91. og 92. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 31 Den 17. marts 2009 vedtog Kommissionen en klagepunktsmeddelelse, som blev tilsendt flere selskaber, herunder Akzo Nobel, Akzo GmbH, Akzo BV og Akcros, dvs. sagsøgerne, den 18. marts 2009 (95. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 32 Kommissionen vedtog den 11. november 2009 den anfægtede beslutning.

III – Den anfægtede beslutning

- 33 Kommissionen fastslog i den anfægtede beslutning, at et bestemt antal virksomheder havde overtrådt artikel 81 EF og artikel 53 i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) ved at have deltaget i to komplekser af konkurrencebegrænsende aftaler og former for samordnet praksis, der dækkede hele EØS-området, og som vedrørte dels sektoren for tinstabilisatorer, dels sektoren for epoxideret sojaolie og estere (herefter »ESBO/estere-sektoren«).
- 34 Den anfægtede beslutning fastslår, at der foreligger to overtrædelser vedrørende to kategorier af varmestabilisatorer, der udgør produkter, som tilføjes produkter, der er fremstillet på grundlag af polyvinylchlorid (PVC) med henblik på at forbedre deres modstandsdygtighed over for varme (tredje betragtning til den anfægtede beslutning).
- 35 Ifølge den anfægtede beslutnings artikel 1 bestod begge disse overtrædelser i fastsættelse af priser, opdeling af markederne ved hjælp af salgskvoter, opdeling af kunder og udveksling af følsomme forretningsoplysninger, navnlig om kunder, produktion og salg.
- 36 Det er anført i den anfægtede beslutning, at de berørte virksomheder deltog i disse overtrædelser i løbet af forskellige perioder mellem den 24. februar 1987 og den 21. marts 2000 med hensyn til tinstabilisatorer og mellem den 11. september 1991 og den 26. september 2000 med hensyn til ESBO/estere-sektoren.

- 37 Den anfægtede beslutning blev for så vidt angår hver overtrædelse tilsendt 20 selskaber, som enten havde deltaget direkte i de pågældende overtrædelser eller blev fundet ansvarlige i deres egenskab af moderselskaber (510. betragtning til den anfægtede beslutning).

A –Pålæggelse af ansvar for overtrædelserne i den anfægtede beslutning

- 38 Den anfægtede beslutnings artikel 1 holder sagsøgerne ansvarlige for deres deltagelse i overtrædelsen med hensyn til tinstabilisatorer, fra den 24. februar 1987 til den 21. marts 2000 hvad angår Akzo Nobel, fra den 24. februar 1987 til den 28. juni 1993 hvad angår Akzo GmbH og fra den 28. juni 1993 til den 21. marts 2000 hvad angår Akcros. På tilsvarende vis holder den anfægtede beslutnings artikel 1 sagsøgerne ansvarlige for deres deltagelse i overtrædelsen med hensyn til ESBO/estere-sektoren, fra den 11. september 1991 til den 22. marts 2000 hvad angår Akzo Nobel, fra den 11. september 1991 til den 28. juni 1993 hvad angår Akzo BV og fra den 28. juni 1993 til den 22. marts 2000 hvad angår Akcros.
- 39 Akzo Nobels ansvar som holdingselskab for en koncern af selskaber, hvoraf visse deltog direkte i overtrædelserne, blev således i den anfægtede beslutning fastslået for hele overtrædelsesperioden, dvs. fra den 24. februar 1987 til den 22. marts 2000.
- 40 For perioden forud for den 28. juni 1993 (herefter »den første overtrædelsesperiode«) fandt Kommissionen, at selskaber, der var indirekte ejet af Akzo – der er blevet til Akzo Nobel – havde deltaget direkte i overtrædelserne, nemlig Akzo GmbH med hensyn til overtrædelsen vedrørende tinstabilisatorer, og Akzo BV med hensyn til overtrædelsen vedrørende ESBO/estere-sektoren (512.-519. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 41 For perioden fra den 28. juni 1993 til den 2. oktober 1998 (herefter »den anden overtrædelsesperiode«) fandt Kommissionen, at overtrædelserne var blevet begået af Akcros-partnerskabet (563. og 564. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 42 For perioden fra den 2. oktober 1998 til den 21. marts 2000 for så vidt angår tinstabilisatorer og fra den 2. oktober 1998 til den 22. marts 2000 for så vidt angår ESBO/estere-sektoren (herefter »den tredje overtrædelsesperiode«) fandt Kommissionen, at overtrædelserne var blevet begået af Akcros (582.-587. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 43 Med hensyn til Kommissionens beføjelser til at pålægge sagsøgerne bøder for disse overtrædelser forkastede Kommissionen i den anfægtede beslutning deres argumenter om, at den kunne og burde have fortsat sin undersøgelse under de sager, der var indbragt for Retten i forbindelse med Akzo-retssagen. Kommissionen fandt således, at forældelsesfristen på ti år for dens ret til at pålægge bøder var suspenderet, erga omnes, af Akzo-retssagen (672.-682. betragtning til den anfægtede beslutning).

B –Pålæggelse af bøderne i den anfægtede beslutning

- 44 Den anfægtede beslutnings artikel 2 har følgende ordlyd:

»For overtrædelsen/overtrædelserne på markedet for tinstabilisatorer [...], pålægges følgende bøder:

- 1) Elementis plc, Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 875 200 EUR.
- 2) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 2 601 500 EUR.

- 3) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited og [Akzo Nobel] hæfter in solidum for et beløb på 4 546 300 EUR.
- 4) [Akzo Nobel], [Akzo GmbH] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 1 580 000 EUR.
- 5) [Akzo Nobel] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 944 300 EUR.
- 6) [Akzo Nobel] og [Akzo GmbH] hæfter in solidum for et beløb på 9 820 000 EUR.
- 7) [Akzo Nobel] hæfter in solidum for et beløb på 1 432 700 EUR.

[...]

For overtrædelsen/overtrædelserne [i sektoren for ESBO/estere] pålægges følgende bøder:

- 18) Elementis plc, Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 1 115 200 EUR.
- 19) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited, [Akzo Nobel] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 2 011 103 EUR.
- 20) Elementis Holdings Limited, Elementis Services Limited og [Akzo Nobel] hæfter in solidum for et beløb på 7 116 697 EUR.
- 21) [Akzo Nobel], [Akzo BV] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 2 033 000 EUR.
- 22) [Akzo Nobel] og [Akcros] hæfter in solidum for et beløb på 841 697 EUR.
- 23) [Akzo Nobel] og [Akzo BV] hæfter in solidum for et beløb på 3 467 000 EUR.
- 24) [Akzo Nobel] hæfter in solidum for et beløb på 2 215 303 EUR [...]«

- 45 Med henblik på at fastsætte bødernes størrelse anvendte Kommissionen retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 23, stk. 2, litra a), i forordning nr. 1/2003 (EUT 2006 C 210, s. 2, herefter »retningslinjerne af 2006«).

[udelades]

Retsforhandlinger og parternes påstande

- 51 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 27. januar 2010 anlagde sagsøgerne sag til prøvelse af den anfægtede beslutning.
- 52 Ved skrivelse af 29. juli 2011 stilet til Rettens Justitskontor ønskede Kommissionen at henlede Rettens opmærksomhed på betydningen i den foreliggende sag af dom ArcelorMittal Luxembourg mod Kommissionen og Kommissionen mod ArcelorMittal Luxembourg m.fl., nævnt ovenfor i præmis 48 (EU:C:2011:190), hvilket Retten tog til efterretning.
- 53 Dels frafaldt Kommissionen i den nævnte skrivelse de argumenter, som den havde gjort subsidiært gældende, og som angik udsættelsen af sagen mod Akzo Nobel, Akzo GmbH og Akzo BV, hvilke argumenter der er redegjort for i svarskriftets punkt 55-65 og i duplikkens punkt 27-33.

- 54 Dels præciserede Kommissionen i afklarende øjemed, at den opretholdt sit argument angående udsættelsen af sagen mod Akcros og hele sit svar på det anbringende, der vedrørte tilsidesættelser af forældelsesreglerne over for alle de andre sagsøgere.

[udelades]

- 97 Parterne har afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Retten i retsmødet den 23. september 2014.

- 98 Sagsøgerne har nedlagt følgende påstande:

- Principalt annulleres den anfægtede beslutning.
- Subsidiært nedsættes de bøder, som sagsøgerne er blevet pålagt.
- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

- 99 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

- Frifindelse.
- Sagsøgerne tilpligtes at betale sagens omkostninger.

[udelades]

Retlige bemærkninger

- 102 Til støtte for søgsmålet har sagsøgerne fremsat fem anbringender.

- 103 Med det første anbringende gøres det gældende, at der er sket tilsidesættelser af forældelsesreglerne. Med det andet anbringende gøres det gældende, at der er sket en tilsidesættelse af princippet om almindelig omhu i forvaltningen og af princippet om overholdelse af en rimelig frist. Med det tredje anbringende gøres det gældende, at der er sket tilsidesættelser af retten til forsvar. Med det fjerde anbringende gøres det gældende, at der er sket fejl ved pålæggelsen af ansvaret for overtrædelserne og ved pålæggelsen af bøderne. Med det femte anbringende gøres det gældende, at der er begået fejl ved beregningen af bødernes størrelse.

I –Det første anbringende om, at der er sket tilsidesættelser af forældelsesreglerne

- 104 I forbindelse med det første anbringende om, at der er sket tilsidesættelser af forældelsesreglerne, har sagsøgerne principalt gjort gældende, dels at Kommissionen ikke længere kunne handle i forhold til dem med hensyn til den første overtrædelsesperiode, dels at overtrædelserne ophørte »i 1996/1997« eller »senest« i 1997, således at Kommissionen med den anfægtede beslutning tilsidesatte artikel 25, stk. 1, litra b), i forordning nr. 1/2003.
- 105 Sagsøgerne har subsidiært anført, at Kommissionen under alle omstændigheder har tilsidesat artikel 25, stk. 5, i forordning nr. 1/2003, eftersom den ikke i den anfægtede beslutning har dokumenteret forekomsten af overtrædelser i løbet af 1999 og 2000.

106 Følgelig skal der ske en vurdering af de argumenter, som sagsøgerne har gjort gældende inden for rammerne af deres første anbringende, og hvorefter der er sket tilsidesættelser af forældelsesreglerne angående for det første den første overtrædelsesperiode og for det andet den anden overtrædelsesperiode og den tredje overtrædelsesperiode.

A – Den første overtrædelsesperiode

1. Parternes argumenter

107 Sagsøgerne har bemærket, at det fremgår af 512. betragtning til og artikel 1, stk. 1, litra b), og artikel 1, stk. 2, litra b), i den anfægtede beslutning, at de selskaber i Akzo-koncernen, som Kommissionen har holdt ansvarlige for direkte at have begået overtrædelsen i løbet af den første overtrædelsesperiode (dvs. i forhold til tinstabilisatorer fra den 24.2.1987 til den 28.6.1993, og i forhold til sektoren for ESBO/estere fra den 11.9.1991 til den 28.6.1993), nemlig Akzo GmbH og Akzo BV, ophørte med deres deltagelse i overtrædelserne den 28. juni 1993.

108 I henhold til artikel 25, stk. 1, litra b), i forordning nr. 2003 kunne Kommissionen således ikke længere handle i forhold til Akzo GmbH og Akzo BV fra den 28. juni 1998.

109 Ifølge sagsøgerne fandt den første officielle foranstaltning, som Kommissionen gennemførte over for dem, imidlertid sted den 12. og den 13. februar 2003.

110 Følgelig kan der ikke gøres noget ansvar gældende over for Akzo GmbH og Akzo BV.

111 Den anfægtede beslutnings artikel 1, stk. 1, litra b), og artikel 1, stk. 2, litra b), bør derfor annulleres.

112 Af de samme grunde kan der, for den første overtrædelsesperiode, heller ikke gøres noget ansvar gældende over for Akzo Nobel som moderselskab for disse to selskaber.

113 Følgelig bør de bøder, der er pålagt i den anfægtede beslutnings artikel 2, punkt 4, 6, 21 og 23, inden for rammerne af de foreliggende argumenter delvis annulleres.

114 Kommissionen har gjort gældende, at den i den anfægtede beslutning har dokumenteret, at enheder fra Akzo-koncernen deltog i overtrædelsen inden for sektoren for tinstabilisatorer fra 1987 til marts 2000, og i overtrædelsen inden for sektoren for ESBO/estere fra 1991 til marts 2000.

115 Som det fremgår af 527. betragtning til den anfægtede beslutning, tog Kommissionen udgangspunkt i den konstatering, at såfremt en virksomhed har deltaget i en overtrædelse over en bestemt periode, i løbet af hvilken den successivt er blevet udgjort af forskellige juridiske enheder, kan denne virksomhed ikke påberåbe sig forældelsesregler, der følger af disse interne omorganiseringer. I modsat fald kunne virksomhederne let unddrage sig anvendelsen af forældelsesreglerne ved en intern omorganisering. Artikel 81 EF og de i artikel 25 i forordning nr. 1/2003 omhandlede forældelsesregler finder anvendelse på virksomheder og ikke på de juridiske enheder, som virksomhederne består af. Det følger heraf, at såfremt juridiske personer, der indgår i virksomheden Akzo, deltager i en overtrædelse, begynder forældelsesfristen først at løbe fra den dag, hvor de af nævnte virksomhed begåede overtrædelser ophører.

116 Kommissionen har bemærket, at de første bevisoptagelser fandt sted i januar og i februar 2003, hvorved den femårige forældelsesfrist således begyndte forfra, og at der efterfølgende blev foretaget andre bevisoptagelser, således at den første anfægtede beslutning blev vedtaget inden for fristen på fem år fra den seneste bevisoptagelse.

2. Rettens bemærkninger

- 117 Inden for rammerne af det første anbringendes første led om, at der er sket en tilsidesættelse af artikel 25, stk. 1, litra b), i forordning nr. 1/2003, har sagsøgerne gjort gældende, at Kommissionen grundet indtrådt forældelse var afskåret fra at handle i forhold til Akzo GmbH og Akzo BV fra den 28. juni 1998, og derved også fra at pålægge disse selskaber en bøde in solidum med Akzo Nobel som moderselskab til de nævnte selskaber.
- 118 Det skal i den forbindelse først bemærkes, at det følger af artikel 25, stk. 1, litra b), i forordning nr. 1/2003, at Kommissionens beføjelser med hensyn til pålæggelse af sanktioner for overtrædelser af artikel 81 EF forældes ved udløbet af en frist på fem år.
- 119 Artikel 25, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 præciserer, at denne frist begynder at løbe fra den dag, hvor overtrædelserne er begået, men at fristen ved vedvarende eller gentagne overtrædelser først regnes fra den dag, hvor overtrædelserne er ophørt.
- 120 Det er fastsat i artikel 25, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, at forældelsesfristen for pålæggelse af bøder afbrydes, hver gang Kommissionen tager skridt til at undersøge eller forfølge overtrædelserne.
- 121 I den foreliggende sag er det imidlertid ubestridt, at Kommissionen i den anfægtede beslutning kun har fastslået et ansvar indtil den 28. juni 1993 hvad angår både Akzo GmbH, hvad angår overtrædelserne vedrørende tinstabilisatorer, og Akzo BV, hvad angår overtrædelserne vedrørende sektoren for ESBO/estere [jf. 512. og 513. betragtning til og artikel 1, stk. 1, litra b), og artikel 1, stk. 2, litra b), i den anfægtede beslutning].
- 122 Det er tillige ubestridt, at Akzo Nobel i den anfægtede beslutning kun er blevet pålagt et ansvar for de overtrædelser, der blev begået i løbet af den første overtrædelsesperiode, på grundlag af de ulovlige adfærdsmåder, der blev udvist af Akzo GmbH hvad angår tinstabilisatorer, og af Akzo BV hvad angår sektoren for ESBO/estere (jf. 514. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 123 Det er lige så ubestridt, at Kommissionens første skridt til at undersøge eller forfølge overtrædelserne vedrørende både tinstabilisatorer og sektoren for ESBO/estere først blev taget primo 2003.
- 124 Det kan derfor ikke bestrides, at Kommissionens første skridt til at undersøge eller forfølge overtrædelserne – som omhandlet i artikel 25, stk. 3, i forordning nr. 1/2003 – vedrørende både tinstabilisatorer og sektoren for ESBO/estere i forhold til Akzo GmbH og Akzo NV blev taget efter udløbet af den i nævnte forordnings artikel 25, stk. 1, fastsatte frist.
- 125 Det skal i den anledning bemærkes, at den indtrædelse af forældelse, der er fastsat i artikel 25 i forordning nr. 1/2003, ikke bevirker, at eksistensen af en overtrædelse slettes, eller at Kommissionen forhindres i i en afgørelse at fastslå et ansvar for en sådan overtrædelse (jf. i denne retning dom af 6.10.2005, Sumitomo Chemical og Sumika Fine Chemicals mod Kommissionen, T-22/02 og T-23/02, Sml., EU:T:2005:349, præmis 60-63), men udelukkende, at de, som drager fordel heraf, slipper for retsforfølgning med henblik på pålæggelse af sanktioner (jf. i denne retning dom af 27.6.2012, Bolloré mod Kommissionen, T-372/10, Sml., EU:T:2012:325, præmis 194).
- 126 Det fremgår endvidere af en ordlyds-, formåls- og sammenhængsfortolkning af artikel 25 i forordning nr. 1/2003, at indtrædelsen af forældelse i henhold til artikel 25, stk. 1 – i lighed med de individuelle processuelle garantier, såsom retten til forsvar og nødvendigheden af, at Kommissionen fremsender både en klagepunktsmeddelelse og en afgørelse om pålæggelse af sådanne sanktioner til den berørte juridiske person (jf. i denne retning dom af 10.9.2009, Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, C-97/08 P, Sml., EU:C:2009:536, præmis 57 og 59) – er til gavn for og kan påberåbes særskilt af hver af de juridiske personer, når de er genstand for Kommissionens retsforfølgninger. Det er således allerede blevet anerkendt i retspraksis, at det forhold alene, at et datterselskab i en selskabskoncern,

set som en økonomisk enhed, drager fordel af udløbet af forældelsesfristen, ikke har til følge, at der rejses tvivl om moderselskabets ansvar, og at retsforfølgninger af moderselskabet forhindres (jf. i denne retning dom Bolloré mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 125, EU:T:2012:325, præmis 193-196, som på dette punkt ikke blev ændret ved dom af 8.5.2014, Bolloré mod Kommissionen, C-414/12 P, EU:C:2014:301, præmis 109).

- 127 Denne vurdering modsiges ikke af anvendelsen i artikel 25, stk. 3 og 4, i forordning nr. 1/2003 af begrebet virksomhed som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF, som alene tilsigter at definere de handlinger, der afbryder forældelsesfristen, såvel som omfanget af deres virkninger i forhold til samtlige de virksomheder og virksomhedssammenslutninger, der har deltaget i overtrædelsen, dvs. herunder de juridiske personer, som udgør disse (jf. i denne retning dom Bolloré mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 125, EU:T:2012:325, præmis 198 ff.).
- 128 Det følger heraf, at Akzo GmbH og Akzo BV i den foreliggende sag – selv om de forblev fulde medlemmer af Akzo-koncernen – til forskel fra Akzo Nobel lovligt kunne påberåbe sig udløbet af forældelsesfristen for deres vedkommende.
- 129 Følgelig må der gives sagsøgerne medhold i de klagepunkter, som de har fremsat på grundlag af artikel 25, stk. 1, litra b), i forordning nr. 1/2003, hvorfor den anfægtede beslutnings artikel 2, punkt 4, 6, 21 og 23, skal annulleres, for så vidt som Akzo GmbH og Akzo BV er blevet pålagt bøder vedrørende den første overtrædelsesperiode, mens klagepunkterne i øvrigt forkastes.

[udelades]

II – Det andet anbringende om, at der er sket en tilsidesættelse af princippet om almindelig omhu i forvaltningen og af princippet om overholdelse af en rimelig frist [udelades]

B – Det andet anbringende, for så vidt som det er fremsat med henblik på en omgørelse af den anfægtede beslutning

- 319 Sagsøgerne har inden for rammerne af det andet anbringende om, at der er sket tilsidesættelser af princippet om almindelig omhu i forvaltningen og af princippet om overholdelse af en rimelig frist, nedlagt subsidiær påstand om en omgørelse af den anfægtede beslutning, dvs. om nedsættelse af de bøder, som sagsøgerne er blevet pålagt.

1. Parternes argumenter

- 320 Sagsøgerne er af den opfattelse, at selv om Retten måtte finde, at tilsidesættelserne af princippet om almindelig omhu i forvaltningen og af princippet om overholdelse af en rimelig frist ikke har afstedkommet en tilsidesættelse af deres ret til forsvar, således at dette anbringende ikke kan begrunde, at den anfægtede beslutning annulleres i sin helhed, bør Retten tage hensyn til de nævnte tilsidesættelser og under udøvelsen af sin fulde prøvelsesret foretage en betydelig nedsættelse af de pålagte bøder, eller i det mindste nedsætte dem med 1% i lighed med, hvad Kommissionen i den anfægtede beslutning har gjort i forhold til alle de øvrige virksomheder.
- 321 Sagsøgerne har i den forbindelse anført, at Kommissionen ved – under tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet – ikke at have indrømmet dem en nedsættelse på 1% synes at have pålagt dem en sanktion på en diskriminerende måde for at have gjort deres rettigheder gældende i forbindelse med Akzo-retssagen, hvilket er i modstrid med princippet om effektiv retsbeskyttelse og vil afskrække de virksomheder, der er involveret i andre sager, fra i samme grad at gøre deres rettigheder gældende.

322 Kommissionen har anført, at de anvendte nedsættelser udgjorde en kompensationsforanstaltning for de øvrige virksomheder, som havde måttet afvente udfaldet af Akzo-retssagen, hvilke virksomheder befandt sig i en anderledes situation end sagsøgerne, derved, at disse sidstnævnte havde givet anledning til Akzo-retssagen. Desuden ville det ud fra et praktisk synspunkt åbenbart ikke være plausibelt at antyde, at en undladelse af at meddele en undtagelsesvis nedsættelse på 1% af størrelsen af den sanktion, som sagsøgerne er blevet pålagt i den foreliggende sag, skulle have nogen som helst afskrækkende virkning på viljen hos andre sagsøgere, der er stillet over for den samme situation, til at udøve deres rettigheder i andre sager.

2. Rettens bemærkninger

323 Sagsøgerne har inden for rammerne af det andet anbringende om, at der er sket tilsidesættelser af princippet om almindelig omhu i forvaltningen og af princippet om overholdelse af en rimelig frist, nedlagt subsidiær påstand om en omgørelse af den anfægtede beslutning, dvs. om nedsættelse af de bøder, som sagsøgerne er blevet pålagt.

324 Det skal i den forbindelse bemærkes, at såfremt der ikke foreligger en tilsidesættelse af retten til forsvar som følge af varigheden af den administrative procedure, kan en tilsidesættelse af princippet om overholdelse af en rimelig frist medføre, at Retten under udøvelsen af sin fulde prøvelsesret nedsætter de pålagte bøder (dom af 6.2.2014, AC-Treuhand mod Kommissionen, T-27/10, Sml., under appel, EU:T:2014:59, præmis 278).

325 Det må i den foreliggende sag konstateres, at Kommissionen ikke har bestridt den urimeligt lange varighed af den administrative procedure, idet den i den anfægtede beslutning selv nedsatte størrelsen af de bøder, der blev pålagt alle de involverede virksomheder med undtagelse af sagsøgerne.

326 Som begrundelse for denne forskelsbehandling har Kommissionen gjort gældende, at der forelå en forskel i de objektivt sammenlignelige situationer, derved at det var sagsøgerne, der – i modsætning til de øvrige virksomheder – havde givet anledning til Akzo-retssagen.

327 Denne begrundelse kan ikke accepteres.

328 Uafhængigt af spørgsmålet om, hvorvidt andre virksomheder måtte blive afskrækket fra ved sagsanlæg at gøre deres rettigheder gældende, selv om de er involveret i en kommissionsundersøgelse for overtrædelse af konkurrencereglerne, viser Kommissionens argumentation sig således at være uforenelig med princippet om effektiv retsbeskyttelse.

329 Ved at have indrømmet alle de øvrige involverede virksomheder en nedsættelse af de pålagte bøder som følge af varigheden af den administrative procedure, men ikke sagsøgerne, alene på grund af Akzo-retssagen, som det fremgår af 771. og 772. betragtning til den anfægtede beslutning, har Kommissionen følgelig behæftet denne beslutning med en uberettiget forskelsbehandling.

330 Retten finder derfor under udøvelsen af sin fulde prøvelsesret, at størrelsen af de sagsøgerne pålagte bøder skal nedsættes med 1%.

331 Det samlede beløb for de bøder, der er pålagt i artikel 2, punkt 1-7 og 18-24, dvs. 40,6 mio. EUR for Akzo Nobel og 12,002 mio. EUR for Akcros, nedsættes følgelig til 40,194 mio. EUR for Akzo Nobel og til 11,881980 mio. EUR for Akcros.

[udelades]

Sagens omkostninger

449 I henhold til artikel 134, stk. 1, i Rettens procesreglement pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom.

450 I den foreliggende sag har Retten imidlertid delvis taget sagsøgernes påstande til følge.

451 Henset til omstændighederne i den foreliggende sag bestemmes det følgelig, at Kommissionen betaler to femtedele af de omkostninger, som er afholdt af sagsøgerne, og bærer tre femtedele af sine egne omkostninger. Sagsøgerne bærer tre femtedele af deres egne omkostninger og betaler to femtedele af Kommissionens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RET TEN (Fjerde Afdeling):

- 1) **Artikel 2, punkt 4, 6, 21 og 23, i Kommissionens beslutning K(2009) 8682 endelig af 11. november 2009 om en procedure i henhold til artikel 81 EF og artikel 53 i EØS-aftalen (sag COMP/38589 – Varmestabilisatorer) annulleres, for så vidt som Akzo Nobel Chemicals GmbH og Akzo Nobel Chemicals BV er blevet pålagt bøder.**
- 2) **Det samlede beløb for de bøder, der er pålagt i artikel 2, punkt 1-7 og 18-24, i beslutning K(2009) 8682 endelig, nedsættes til 40,194 mio. EUR for Akzo Nobel NV og til 11,881980 mio. EUR for Akcros Chemicals Ltd.**
- 3) **I øvrigt frifindes Europa-Kommissionen.**
- 4) **Kommissionen betaler to femtedele af de omkostninger, som er afholdt af Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV og Akcros Chemicals, og bærer tre femtedele af sine egne omkostninger. Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV og Akcros Chemicals bærer tre femtedele af deres egne omkostninger og betaler to femtedele af Kommissionens omkostninger.**

Prek

Labucka

Kreuschitz

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 15. juli 2015.

Underskrifter